

Bu Sayıda

Praksis'in bu sayısı, bir önceki sayıda duyurduğumuz üzere girdiğimiz yeni dönemin ilk ürünü. Daha geniş bir yayın kurulu ve yeni bir yapılanmayla, daha zengin içerikli ve daha düzenli olarak sizlere ulaşacağımıza inandığımız bu sürece elinizdeki 13. sayıyla başlamış bulunuyoruz. Bu yeni sürecin ilk meyvelerini, takip eden sayfalarda yansıtabilmiş olduğumuzu umuyoruz.

Geride bıraktığımız yıllarda Marksizmin hem kuramsal hem de pratik açıdan geçirdiği görece durgun ve verimsiz dönem, yerini giderek canlanan siyasal hareketlenmelere ve kuramsal tartışmalara bırakıyor. Kapitalizmin yarattığı çelişkilerin ve eşitsizliklerin derinleşmesine koşut olarak, sosyalizmin dünyanın pek çok yerinde umut olma özelliğini koruduğunu gözlüyoruz. İçinde bulunduğumuz süreçte, tarihsel materyalizmin penceresinden bakmak, kapitalizmi dönüştürme amacı için kuramsal arayışlara girmek ve bu arayışların sonuçlarını takip etmek giderek daha fazla bir gereklilik haline geliyor.

Marksizmin güncelliğini koruduğunu sürekli vurgulayan ve Marksist kuram ve pratik açısından önem taşıyan gelişmeleri yakından izlemeyi amaç edinen *Praksis*, bu sayısını son dönemde Marksist kuramda yer alan kimi yaklaşım ve tartışmalara ayırıyor. Bu kapsamda ele alınması gerekenlerin tümünü bir sayı sınırlarına sığdırmak mümkün değilse de, oluşturduğumuz çerçevenin pek çok açıdan faydalı olacağını umuyoruz. Türkçe yazında çok az ele alınan konulara ilişkin yazıların yanında, çokça tartışılmış kimi konular hakkında yeni sayılabilecek katkılara da yer verdik. Bu sayıda, diğer yazı ve çevirilerin yanında, ilk kez *Praksis*'te yayımlanmak üzere, dünyaca üne sahip üç önemli Marksist kuramcı ve aktivist (Lebowitz, Löwy ve Kovel) tarafından kaleme alınmış yazılara da yer veriyoruz.

Bu sayımızda ilk olarak, Batı Marksizmine ilişkin yazılara yer veriyoruz. Bu kapsamdaki ilk yazı Alex Callinicos'a ait. Callinicos'un Fransızca basımından sonra ilk kez yayımlanan "Anglo-Sakson

Marksizminin Ana Hatları” başlıklı yazısı, kendisinin “Anglo-Sakson Marksizmi” diye adlandırdığı okulu, bir başka deyişle, Marksizmin özellikle ABD ve İngiltere’deki gelişimini tarihsel bir bağlama oturtarak serimlemesi açısından hem oldukça bilgilendirici hem de çözümleyici bir çerçeve sunuyor. Yapılan dönemleştirmeler, çizilen çerçevedeki dönemlerde tartışılan başlıca sorunsallar ve bu sorunsallara dair Callinicos’un sunduğu görüşler şu ana dek dünya solunun bir çok yönden odağında yer almış Anglo-Sakson Marksizmini anlamak açısından okurlara geniş bir pencere açıyor.

Sitüasyonist Enternasyonal’in kurucusu Guy Debord’un çalışmalarına, politik görüşleri yirmi yıldır göz ardı edilse de, bugünlerde artan bir ilgi gösteriliyor. Bülent Batuman bu sayımızdaki yazısında, Debord’un ideoloji kuramı üzerinden, bu kuramı Althusser’in görüşleri ile etkileşimleri içinde değerlendirerek, hümanist ve Hegelci bir gelenek olarak nitelediği Batı Marksizminin sınırları üzerinde duruyor ve Debord ve Althusser’in ideoloji analizinin bu sınırların ötesine geçtiğini ileri sürüyor. Yazarın ifadesiyle, yazıda amaçlanan şey, “Debord’u Batı Marksizmi ile ilişkisi içerisinde konumlandırabilmek için Debord ile Althusser arasında da birbirinin tam karşıtı olmak bir yana, özgül bir benzerlik bulunduğunu tespit etmek ve bu benzerliğin Batı Marksizmi diye tanımlanan kuramsal bölgenin sınırlarını ifşa eder niteliğini göstermektir.” Batuman, çalışmasının sonunda, ideoloji sorunsalı üzerinden, Debord ve Althusser’in aslında Batı Marksizminin karşı kutbuna geçerek, bu geleneğin sınırlarını da gösterdiğini ileri sürüyor.

Batı Marksizmine ilişkin olarak bir de yuvarlak masa söyleşisine yer veriyoruz. Metin Çulhaoğlu, Sungur Savran ve Galip Yalman ile yaptığımız "yuvarlak masa" söyleşisiyle daha önce hiç denemediğimiz bir tartışma biçimini hayata geçirmeye çalıştık. Türkiye’de Marksizmin gelişimine önemli katkıları olmuş bu üç yazarla düzenlediğimiz sohbet toplantısında Batı Marksizmi'nin Türkiye'deki siyasal ve akademik yansımaları üzerinde durduk. Tartışma Batı Marksizmi çerçevesinde, örgüt-siyaset ilişkisine, kürsel-

leşme ve yeni toplumsal hareketlere ve Türkiye solunun yapısına dair önemli değinmeler içeriyor.

İkinci gruptaki dört yazı, yukarıda anılan üç Marksist kuramcı ve aktivistin ilk kez *Praksis*'te yayımlanan yazılarından ve Aijaz Ahmad'la yaptığımız söyleşiden oluşuyor. Halen Venezüela'da Devlet Başkanı Hugo Chavez'in danışmanlığını yapan Michael Lebowitz "Sosyalizm Nedir?" başlıklı yazısında, çok yalın ama çok temel önemdeki bazı sorular eşliğinde ve on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda yaşanan deneyimlerin ışığında "yirmi birinci yüzyıl sosyalizmi" için bazı dersler çıkarmaya çalışıyor. Aşamalardan ziyade mücadelenin süreçsel niteliğini, üretici güçlerin değil de insani güçlerin geliştirilmesinin amaç olarak edinilmesini, sosyalist insanın tek bir şekilde değil de farklı yollardan başlatılabileceğini, ancak her yolun ortak ilkeler etrafında örgütlenmesi gerektiğini vurgulayan Lebowitz'in bu yazısı, anti-kapitalist hareket açısından önemli içgörüler sağlıyor.

Michael Löwy, *Praksis* için kaleme aldığı yazısında "alternatif küreselleşmeciler" hareketin temel nitelikleri üzerine bir tartışma yürütüyor. Çok farklı kesimleri içinde barındırması nedeniyle "hareketlerin hareketi" olarak nitelendirilen bu yeni toplumsal olgunun üç ana niteliğini, direnişin reddiyeciliği, somut talepler ve başka bir dünya ütopyası şeklinde sıralıyor. Löwy'ye göre, farklı hareketleri birleştiren şey, ortak bir proje ya da reformcu ya da devrimci bir ortak programdan çok, hümanizm ve demokrasi gibi kimi ortak değerler olarak beliriyor. Alternatif küreselleşmecilerin yalnızca neoliberalizm ya da savaş karşıtlığı ile sınırlı kalmadığını belirten Löwy, hareketin pek çok ögesi için başka bir dünya ütopyasının tarifinin sosyalizmde cisimleştiğini savunuyor.

Joel Kovel ise, *Praksis* için yazdığı "Ekolojik bir Marksizm Hakkında Düşünceler" adlı yazısında, dünyamızın, ekosistemlerin istikrarsızlaştığı ve gezegen ölçeğinde parçalanmaya uğradığı, yükselen küresel *ekolojik bunalım*la kıyaslanabilecek çapta herhangi bir şeyle daha önce hiç yüz yüze gelmediğini vurguluyor. Kovel'e göre, "günümüzün bu istikrarsızlığına yol açan birincil, ya

da 'etken' de denilebilecek olan güç doğayı kaynak rezervine indirgeyişiyse, değeri yaşamın her bir hücreğine zorla sokuşuyla, dinmek bilmez genişleme zorunluluğuyla ve kaçınılmaz kaotik toplumsal düzeniyle sermaye birikiminin amansız tazyikidir. Dolayısıyla, ekolojik bunalıma uygun yanıt kapitalizmin yalnızca adaletsizliğini ve akıldışılığını (ilk dönem sosyalizmlerinin hedefleriydi bunlar) değil fakat ekoyıkımcılığını da aşan bir ekolojik sosyalizm olmalıdır.” Kovel yazısında, ekososyalizmin, ekolojik bir Marksizm olmadan düşünülmemeyeceğini özellikle vurguluyor ve sonuç olarak, ekolojik bir Marksizmin bize, doğa ve toplumun gerçekliğin farklılaştırılmış veçheleri olduğunu gösterdiğini ve ekososyalist projenin insanoğlunun toplumsal ilişkilerin olduğu kadar doğal ilişkilerin de toplamı olarak bütünüyle kendisi olmasını sağlayacak koşulları üretebileceğini söylüyor.

Hindistanlı ünlü Marksist Aijaz Ahmad'la, “günümüzün emperyalizmi”, savaş ve petrol ilişkisi üzerine bir sunuş yapmak üzere geldiği ODTÜ'de bir söyleşi yaptık. Söyleşimizin ağırlık noktasını Ahmad'ın emperyalizm kuramına yaklaşımı ve bu konudaki özgün tezleri, postmodernizm hakkındaki düşünceleri, emperyalizme karşı güncel direniş olanakları gibi konular oluşturdu. Özel olarak, AB ve ABD arasındaki ilişkinin emperyalizm kuramı açısından nasıl değerlendirilmesi gerektiği, ulus devlet ölçeğinin günümüzdeki anlamı, Hindistan'da düzenlenen Dünya Sosyal Forumu, Marksizmin Marksizm dışı düşünce ve akımlarla ilişkisi, değinilen konular arasındaydı. Ayrıca, Hindistan Komünist Partisi (Marksist)'nin yönetiminde bulunan Ahmad'a Hindistan'daki siyasal durum hakkında ne düşündüğünü de sorduk.

Doğan Göçmen, "Wolfgang Fritz Haug'un Çoğulcu Marksizm Önermesi veya Kuramın ve Siyasetin Mistikleştirilmesi" isimli çalışmasında, Marx'ın temel tezlerini bize bir kez daha hatırlatarak Haug'un Marksizme getirdiği çoğulcu yorumun esasen Marksizmden kopuşu temsil ettiğini savunuyor. Göçmen'e göre Haug'un çözümlenmeleri "Marx'ın nasıl geliştirilemeyeceğinin" iyi bir örneği olarak görülebilir. Göçmen yazısında, Marx'ın kuramını açım-

mak isteyen çalışmaların, Marx'ın siyasal çağrısını asla göz ardı etmeksizin Marksizmin asli unsurları üzerine bina edilmesi gerektiğine vurgu yapıyor

"Macaristan'da Marksizm ve Yeni Sol" isimli yazısında Ateş Uslu, Türkiye'de daha önce üzerine belki de hiç durulmamış bir konuyu, Macaristan'da Marksizmin tarihsel gelişimini irdeliyor. Macaristan'daki toplumsal formasyonun ve sınıf ilişkilerinin dönüşümü ile bu ülkede Marksist/sosyalist akımların uğradığı evrimi ilintilendirmeye çalışan bu yazı, Macar Marksizminin 19. yüzyılın ortalarında bir burjuva radikalizmi olarak başlayıp "yeni sola meylettiği" bugüne kadar uzanan uzun bir tarihsel kesiti analizinin konusu yapıyor. Uslu, Lukacs'ın Macar Marksizmindeki değişen ağırlığını ve konumunu çözümlemesinin merkezine yerleştiriyor ve bir anlamda, Macar Marksizminin evrimini Lukacs üzerinden izliyor.

Emre Arslan ve Attila Aytekin, Marksist kurama farklı şekillerde katkıda bulunan dört yapıtı inceliyorlar: Hans Heinz Holz'un *Sozialismus statt Barbarei*, bu sayıda bir söyleşisine yer verdiğimiz Aijaz Ahmad'ın *In Theory. Class, Nation, Literature*, Jefferey Paige'in *Agrarian Revolution* ve Robert Brenner'in *The Boom and the Bubble* adlı kitapları. Arslan ve Aytekin, bu dört yapıtın en önemli ortak noktasının, inceledikleri gerçekliğe yakınlıktan ve gerçekliğin yeni kavramlarda kendisini ifade etmesine olanak veren bir materyalizmi ve gerçekliğin dönüşebilirliğini vurgulayan müdahaleci bir praksis felsefesini temel almaktan kaynaklandığını savunuyorlar. Arslan ve Aytekin'e göre, bu yapıtların hepsi de pratikte çözülmek üzere sorular sormakta ve bu pratiğin özel bir biçimi olan kuramsal çalışmalarıyla bu sorulara yanıt aramaktalar.

Vefa Saygın Öğütle, "Pozitivist Marksizm ve Felsefi-Politik İçerimleri" isimli yazısında çoğunlukla Politzer ve Stalin'in yazılarında cisimleşen Marksizmin pozitivist yorumlarını, bu yorumların Marksizmin gerçek içeriğiyle hiçbir ilgisi olmadığı iddiasına dayanarak kökten bir eleştiriye tabi tutuyor. Yazara göre "Pozitivist

Marksizm”in diyalektiğin yasalarını doğada arama eğilimi, hem dünyayı anlama hem de onu değiştirme sürecinde öznenin rolünü tamamen ortadan kaldıran ve değişimi bir dizi mekanik yasa ya indirgeyen metafizik bir anlayışa tekabül etmektedir. Yazara göre hala etkisini sürdürmekte olan bu anlayış özne-nesne bütünlüğünü temel alan ve bilginin tarihselliğine vurgu yapan diyalektik bir perspektifle aşılabılır. Öğütle bu makalesiyle dergimizin üçüncü sayısında ele aldığımız sosyal bilimlerde yöntem tartışmalarına dair pek çok önemli soruyu yeniden gündeme getiriyor.

20. yüzyılın en büyük Marksist teorisyen ve iktisatçılarından biri olan Paul M. Sweezy’yi (doğumu 1910), 2004 yılında yitirmiş bulunuyoruz. Bu vesileyle, Sweezy ile 1986 yılında Sungur Savran ve Ertuğrul Ahmet Tonak tarafından yapılmış ve *Onbirinci Tez* dergisinin Ekim 1986 tarihli 4. sayısında yayımlanmış olan bir görüşmeyi yeniden yayımlıyoruz. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde dünya solunun önemli kesimleri üzerinde derin etkiler yaratmış olan Sweezy, uzun yıllar boyunca *Monthly Review* dergisinin editörlüğünü yapmıştı. Söyleşide, Sweezy’nin yaşadığı dönemde ABD’deki solun durumundan dünya konjonktürüne ilişkin değerlendirmelerine kadar, pek çok kuramsal ve pratik konudaki görüşlerine yer veriliyor.

İçinde yaşadığımız dönemi çözümlmek ve Marksizmi bu dönemin sorunları ışığında sürekli olarak yeniden düşünmek bugün önümüzde önemli bir görev olarak duruyor. İşte Daniel Bensaïd, “Direniş Tezleri” başlıklı yazısında, bu yolda atılan bir adımın gerektirdiği cesareti arkasına alarak birbiriyle ilişkili beş tez ortaya koyarak kışkırtıcı bir tartışmaya girişiyor. Emperyalizmin günümüzdeki düzenekleri, Stalinizmin Marksist eleştirisinin güncelleştirilmesi, farklılığı vurgulayan kuramlar karşısında işçi sınıfı kavramına belirginlik kazandırılması, farklılık ve çeşitlilik mefhumlarının epistemolojisi ve siyaset ile etik arasındaki tartışma alanının siyasi mücadele açısından gündeme getirdiği sorun alanları, Bensaïd’in tezlerinde ele aldığı ana konuları oluşturuyor.

Uzunca bir süredir olumsuz bir niteleme olarak kullanılmasına

alıştığımız “ortodoks” sıfatı, Stephen Tumino’nun “Ortodoks Marksizm Nedir ve Bugün Niçin Hiç Olmadığı Kadar Önemlidir” başlıklı yazısında, tam tersine bir biçimde savunuluyor. Tumino, Ortodoks Marksizmin, var olan toplumsal bütünlüğe dair bütünlüklü bir bilgi oluşturma ve zorunluluklardan bağımsız bir toplum inşa etme yolunda bir praksis hattı yaratma kapasitesi açısından, var olan toplum kuramları arasında tek olduğunu belirtiyor. Tumino, “flexodox” Marksizm başlığı altında ele aldığı Zizek, Hennessy, Smith, Negri gibi yazarlara karşı etkili bir tartışma yürütüyor.

Praksis’in bu sayısında yer verdiğimiz iki kitap eleştirisinden birincisi Ali Rıza Güngen’in Açık Marksizmin temsilcilerinden John Holloway’in Türkçe’ye de çevrilen kitabı *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek* üzerine yazdığı yazı. Güngen bu yazıda, Holloway’in yaptığı tartışmaları Açık Marksist yaklaşımın kimi özellikleriyle bağdaştırarak inceliyor. Holloway’in, iktidarı ele geçirmeyi temel alan kimi Marksist yaklaşımlara yönelik etkili bir eleştiride bulunduğunu savunan Güngen, bu yapıtta devlet-sermaye ilişkisinin indirgemeci olmayan bir kavramsallaştırmasının ipuçlarının bulunduğunu belirtiyor. Güngen, özellikle iktidarı değiştirme konusunda net bir şey söylememek ve devrimci öznelerin mücadeleye nasıl katkıda bulunabileceğini açıkça koymamak gibi eksikleri bulursa da Holloway’in bu kitabının pek çok açıdan tartışmayı hak ettiğini vurguluyor.

Bu sayıda yer verdiğimiz diğer kitap eleştirisi ise Michael Dutton’un *Streetlife China* adlı kitabı üzerine. Harry Harootunian bu kitaptan yola çıkarak yaptığı tartışmada, Lenin, Trotskiy, Lukacs ve Benjamin’in “gündelik hayat” kavramsallaştırmasına yaptıkları katkılara da değinerek “gündeliklik” kavramının bir yeniden tanımlamasına giriyor. Harootunian, gündelikliğin kapitalizmi dönüştürme amacına hizmet eden bir siyaset alanı olabileceğini savunuyor.

Yakın dönemde Marksist kuramdaki gelişmeleri ve bazı tartışmaları dergi sayfalarımıza taşıdığımız bu sayıda, daha önce yapma-

duğumuz bir proje tasarlayarak, açılmasını ve süreklilik kazanmasını umduğumuz tartışmalarda ve bu tartışmalarla el ele giden mücadelede süreçlerinde başka kaynaklara ulaşmayı kolaylaştıracak bir “internet kaynakçası” hazırladık. *Praksis* yayın kurulu üyelerinin bağımsız katkılarından oluşan bu bölümde belli başlıklar altında internet sitesi tanıtımları bulacaksınız.

Bu sayıda son olarak, Güçlü Ateşoğlu'nun Haziran 2005'te aramızdan ayrılan Selahattin Hilav hakkında yazdığı anma yazısı yer alıyor. Bilindiği üzere, Hilav, çok bilinen *100 Soruda Felsefe* adlı kitabının yanında pek çok önemli Marksist eseri Türkçe'ye çevirmiş olmasıyla da tanınıyor.

“Çağdaş Marksist Akımlar” başlığını taşıyan bu sayımızda yer verdiğimiz tartışma ve yaklaşımların Türkiye'deki güncel Marksist tartışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz. Önümüzdeki sayılarda, katkılarınızla daha da zenginleşen bir *Praksis*'i hep birlikte üreteceğimize inanıyoruz.